

rator clinice și biochimice au inclus: glicemia, urograma, ureea, creatinina, spectrul lipidic, C3, C4, complexe imune circulante, proteina C-reactivă și factorul reumatoid. Investigațiile speciale au vizat aprecierea activității bolii, aADNdc, hemoglobină, leucocite, limfocite, trombocite, VSH, hematocritul, Fe seric, feritina serică, aprecierea nivelului eritropoietinei și evaluarea calității vieții. Activitatea bolii a fost evaluată după SLAM (Măsurarea Activității Lupusului Sistemic), aplicabil pentru patologia hematologică, ce reflectă 23 de parametri clinici și 7 de laborator, prezenți pe parcursul lunii precedente și atribuite LES. Aceștia au fost evaluați în puncte, scorul acestui instrument variind de la 0 la 20 de puncte, SLAM, fiind considerat preferabil versus SLEDAI la aprecierea anemiei în cadrul lupusului. Datele cercetărilor clinice au fost incluse în fișe speciale standardizate ce conțin criterii care caracterizează pacientul. Prelucrarea statistică s-a efectuat computerizat prin metoda de analiză statistică descriptivă ce conține tipuri de variabile și parametri descriptivi.

Rezultate obținute

Lotul a fost constituit din 59 de femei cu vârstă medie de $31,3 \pm 1,9$ (interval 13-68) de ani și durată medie a bolii de 8 ani – 94,56 (între o lună la 96 luni). Modificările hematologice au fost prezente în 65 (75,6%) cazuri. De notat, că vârsta medie a pacienților la momentul examinării a fost de $41,37 \pm 1,4$ (21-65 ani), precum și vechimea mare a bolii – circa 8,6 ani. La momentul examinării pacienții aveau preponderent între 21 și 39 de ani și numai 8 depășise vârsta de peste 50 de ani. Am fost interesați să analizăm durata bolii ce a reliefat decalaj semnificativ de la o lună până la 365 de luni (30 de ani). Evaluarea comparativă a condițiilor care au precedat boala în loturile de studiu a relevat în calitate de factor declanșator ponderal pentru instalarea sindroamelor hematologice în lupusul eritematos sistemic expunerea la razele ultraviolete, suprarăceală, stresul psihoemoțional, de vreme ce tulburări hormonale, vaccinarea și alte circumstanțe neidentificate sunt responsabile, în general, de incitarea lupusului, dar nu exclud impactul asupra dezvoltării anemiilor. Datele relevă că din cei 59 (68,6%) de

pacienți cu diagnosticul de anemie în cadrul lupusului eritematos sistemic, la 34 (57,63%) s-a admis diagnosticul de anemie a bolii cronice, proporție ce se conformă cu datele literaturii. Anemia a fost manifestarea cea mai frecvent întâlnită. În urma investigațiilor am stabilit următoarele forme de anemii: anemia bolii cronice (ABC), $n = 34$ (57,6%), anemia fierodeficitară (AF), $n = 20$ (33,9%), anemia hemolitică autoimună (AHA), $n = 3$ (5,1%) și alte forme de anemii (anemia din insuficiența renală cronică) $n = 2$ (3,4%). Leucopenia a fost prezentă la 18 (30,5%) pacienți, limfopenia la 19 (32,2%) și trombocitopenia la 13 (22,0%) pacienți. Am fost interesați să analizăm activitatea bolii și indicele lezării după rata diferitor categorii de VSH. Amintim că VSH s-a apreciat ca fiind de elevare medie la 12-30, moderată – la 30-50 moderat și drept accelerare marcată, la peste de 50 mm/oră. Evaluarea activității bolii după SLAM a arătat că activitatea bolii joasă a fost depistată la 12 (20,3%) din pacienții examinați, activitatea moderată a fost la 36 (61,0%) și activitatea înaltă – la 11 (18,6%) pacienți. Acest lucru a demonstrat că la pacienții examinați activitatea moderată a bolii a fost predominantă în 61,0% cazuri și la pacienții cu ABC în 57,6% cazuri.

Concluzii

Anemia s-a constatat la peste o jumătate de pacienți (68,6%), cea mai frecventă fiind anemia bolii cronice 34 (57,6%), urmată de anemia fierodeficitară 20 (33,9%), anemia hemolitică autoimună la 3 (5,08%) și alte tipuri de anemii 2 (3,38%), diagnosticul a fost stabilit prin teste comune de laborator, așa ca numărul eritrocitelor, IC, Hb, Fe seric și teste speciale – nivelul feritinei și eritropoietinei. Anemia este o manifestare frecventă a lupusului eritematos sistemic și este strâns asociată cu activitatea moderată a bolii. Aceste asociații sunt depistate după un an de evoluție a lupusului eritematos sistemic. Pentru aprecierea severității bolii, prognoza complicațiilor, inclusiv instalarea patologiei hematologice se impun drept instrumente teste oportune în evaluarea gradului de activitate a bolii indicele SLAM, pentru lezarea organică – SLICC și calitatea vieții este aprobată de SF-36.

Aspecte etice și deontologice în activitatea asistenților medicali de familie

*L. Sanduța, E. Triboi, L. Moscaliuc, S. Siminițchi

Center of Medical Continued Education of Medical and Pharmaceutical Assistants
28, N. Testemitanu Street, Chisinau, Republic of Moldova

*Corresponding author: +37369045029. E-mail: ludmila.sanduta@mail.ru

Manuscript received March 24, 2012; revised April 30, 2012

The principles of ethics and deontology in the work of family nurses

Life is the supreme value of the material world, and health – the highest good of man, it's priceless. The duty and responsibility, the behavior of full devotion, care and warmth to the patient, attention rendered to the patient, so true calling in medicine. Medicine is a particularly difficult job, Modern medicine faces a number of contradictions and dilemmas, which can be solved through the development of ethical standards, guided by which nurses would be able to take decisive action, proceeding, above all, of their professional liability, but surely acting for the benefit of safety and protect the interests of the patient.

Key words: medical ethics, responsibility, morality, family nurses.

Принципы этики и деонтологии в деятельности семейных медицинских сестер

Жизнь есть высшая ценность материального мира, а здоровье – высшее благо человека и это бесценно. Обязанность и ответственность, поведение полной преданности, заботы и тепла для пациента, внимание оказанное пациенту, это значит истинное призвание в медицине. Медицина это особенно сложная профессия. Современная медицина сталкивается с рядом противоречий и дилемм, решение которых возможно посредством разработки этических норм, руководствуясь которыми медицинские сестры смогли бы принимать решительные меры, исходя, прежде всего, из своей профессиональной ответственности, но обязательно действуя во благо безопасности и защиты интересов пациента.

Ключевые слова: медицинская этика, ответственность, нравственность, семейные медицинские сестры.

Sa fii, sa stii si sa devii cel mai bun profesionist prin dăruire, corectitudine si responsabilitate, prin omenie.

Florence Nightingale

Introducere

Medicina de astăzi este, mai mult ca oricând, o artă care se bazează pe știință, fiind cea care se învață din cartea vie a vieții. În calitate de profesie, medicina a presupus dintotdeauna, dar mai ales, în condițiile uluitorului său progres tehnico-științific, o atitudine etico-afectivă față de bolnav. Medicina este nu numai o profesie, ci și o vocație, având un pronunțat caracter social și etic. Este greu de închipuit că normele moral-etice, principiile și cerințele deontologice ar exista fără a fi împletite în relațiile complexe ale lucrătorului medical cu pacientul, cu familia, cu colegii și echipa multidisciplinară. Viața apare ca valoarea cea mai ridicată a lumii materiale, iar sănătatea reprezintă bunul suprem al omului, ea nu are preț. Datoria și responsabilitatea, comportamentul plin de devotament, grija și căldura față de bolnav, atenția acordată pacientului, înseamnă adevărata chemare în medicină. Medicina este o profesiune, o activitate deosebit de complexă. În exercitarea ei s-au cerut întotdeauna multiple calități, cele de ordin moral, considerate de fiecare dată ca având importanță majoră. Faptul că medicului și asistentei medicale i se încredințează viața unui om, recunoscându-i-se, în același timp, dreptul de «a decide» anumite măsuri în scopul vindecării și a promovării sănătății individului, impune pentru această profesie importante cerințe morale. Actul medical, exercitat pe un solid temel științific, implică în același timp, din partea celui care-l efectuează, o puternică angajare etică. După cum afirmă și celebrul Rabellais, știința fără conștiință este ruina sufletului.

Pentru atingerea succesului și reușitei în viață, pentru a dezvolta abilitățile și cariera în continuare, trebuie să „hrănim” mintea în mod regulat, cu informații bune, concrete, utile. De aceea, tot ce întreprinzi, încearcă să implementezi cu dragoste.

Maine, ca si astăzi, vor fi bolnavi și vei fi necesară tu - ca asistentă medicală, iar viața ta va fi întotdeauna eroică, dificilă, neliniștită iar, uneori, sublimă. Întotdeauna viața te pune să alegi. Ți se deschid înainte două drumuri: binele sau răul, viața sau moartea, frumosul sau grotescul. Fiecare clipă din viața ta lasă o inscripție în marea carte a universului. Dacă nu știi să trăiești frumos, mai bine nu mai trăi. De unde poți găsi puterea de a trăi frumos în mijlocul grotescului? Privește adânc în inima ta pentru a descoperi că ființa umană a fost creată să dăruiască frumosul, să facă binele, să atingă înălțimea și adâncimea divinului.

Medicul și asistentul medical de familie are un statut aparte. El este pregătit să acorde asistență primară fiind, deci, sfătuitorul cel mai apropiat al unei persoane în orice problemă de sănătate, de la cele mai mărunte, până la deciziile cele mai importante, El cunoaște cel mai bine particularitățile biologice ale pacientului

său, dar și problemele lui psiho-sociale. Asistentă medicală este prețuită atât prin profesie, cât și prin profilul său moral. Activitatea prioritară a asistentelor medicale de familie constă în a-și executa rolul său profesional prin promovarea sănătății, prevenirea maladiilor și asigurarea îngrijirilor calitative pacienților și comunității. A exercita corect activitatea înseamnă a răspunde prompt, onest și cu înțelegere la diferite nevoi și cereri față de actul medical, care va trebui însoțit întotdeauna de conștiința etică.

Prin activitățile și comportamentul nostru nu trebuie să dezmințim încrederea bolnavului în medic și în medicină. Etica presupune că principiile atitudinii morale rezidă în „a fi și nu a avea”. Esența morală este, de fapt, altruism, abnegație, asumarea responsabilității medicale și nu posesiune de bunuri, egoism și indiferență. Toate acestea se pot realiza prin respectarea unor norme de comportament ce vizează grija față de bolnav, respectarea intereselor societății, a consimțământului bolnavului, a secretului medical. Prima lege a eticii trebuie să înceapă cu noi. Pentru un observator în viață poate fi interesant dacă sunt sesizate, urmărite, faptele și comportamentul oamenilor, manifestându-se în situațiile cele mai diferite, modul în care sunt rezolvate după inteligență și tactul fiecăruia. Etica este preocupată de reguli și principii care pot armoniza scopurile și dorințele tuturor oamenilor. Principiile etice definesc binele și răul, sunt de bază pentru codurile moral acceptabile și comportament legal. Ele nu sunt permanente și absolute, ele se schimbă cu timpul. Conceptul eticii, din ce în ce mai mult, include o extindere a interesului pentru starea de bine a subiecților umani, care participă în cercetare.

Etica este știința despre totalitatea de norme, prescripții, îndatoririle medicale în activitatea lucrătorilor medicali, reguli care sunt fundamentate pe distanța între bine și rău.

Deontologia este știința care studiază conținutul moral al faptelor și acțiunilor personalului medical în situații concrete.

Profesia medicală este incompatibilă cu duritatea, apatia, indiferența pentru oameni. Autoritatea asistentului medical produce un efect psihoterapeutic puternic. Ea este strâns legată cu categoriile general-etice cum ar fi: educație, cinste, încredere, datorie, comunicare, răbdare, voință, respect, demnitate, omenie, zâmbet, bunătate, dragoste, înțelegere, competență, responsabilitate, experiență, talent.

Principiile eticii fundamentale

- Binefacerea.
- Nu dăuna.
- Respectul față de autonomia pacientului (față de dorințele acestuia).
- Respectul pentru dreptate (atât față de pacient cât și față de comunitate).
- Utilitatea – cel mai mare bine pentru cel mai mare număr de persoane.

Societatea noastră se află în permanentă restructurare, tehnologia modernă pătrunde treptat, iar accentuarea crizei economice

condiționează modificări în ierarhizarea valorilor și scoate în evidență absența unor valori fundamentale. Lipsa unei legislații privind practica asistenților medicali, imposibilitatea evaluării reale a activității lor sunt elemente ce favorizează apariția conflictelor morale, care nu-și găsesc întotdeauna soluționarea adecvată.

Codul de etică este prima lucrare de acest gen în R.M., fiind destinat asistenților medicali, care îl pot folosi ca instrument de lucru în luarea deciziilor, a reflecțiilor și evaluării. Prezentul Cod reflectă aspectul moral al asistenților medicali. Codul de etică cuprinde 4 capitole:

1. Asistentul medical și profesiunea sa.
2. Asistentul medical și persoana îngrijită.
3. Asistentul medical și colegii.
4. Asistentul medical și societatea.

În cadrul profesiei sale, asistentul medical răspunde din punct de vedere profesional, legal și moral. Se conduce de vechiul principiu uman: „În primul rând – nu dăuna”, aplică în practică cunoștințele, deprinderile și aptitudinile dobândite pe parcursul formării ca profesionist.

Educație și responsabilitate

Educarea și perfecționarea calităților profesionale ale lucrătorului medical nu se finalizează odată cu înmânarea diplomei, ci este un proces continuu, care-l însoțește pe lucrătorul medical pe tot parcursul activității sale practice. Centrul de Educație Medicală Continuă a Personalului Medical și Farmaceutic cu Studii Medii își asumă responsabilitatea de a forma specialiști, care să fie capabili să acorde îngrijiri de calitate adresate tuturor nevoilor de sănătate ale societății, pentru a contribui la creșterea nivelului de sănătate a populației, a promova și a adopta un stil sănătos de viață. Educația asistenților medicali este un proces continuu, care cere să se perfecționeze în permanență, astfel încât să fie capabil să ofere îngrijiri conform standardelor Europene tuturor pacienților, familiei și comunității. Procesul de îngrijire a pacienților trebuie să se bazeze pe standarde, pe cod de etică, gradul de calificare, autonomia asistenților medicali în ceea ce privește îngrijirea, gândirea critică, cunoștințe, experiență practică, educația pacientului. Educația medicală continuă este ansamblul activităților educative, care au ca scop menținerea și dezvoltarea cunoștințelor și aptitudinilor asistentului medical pentru a-și desfășura mai eficace activitatea sa profesională, pentru dezvoltarea permanentă a performanțelor individuale. EMC este o obligație profesională etică și morală, iar conținutul educației continue să țină seama de situația și nevoile educaționale.

Educația medicală continuă trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- Să aibă un conținut științific și profesional, cu impact direct asupra calității îngrijirii pacienților, asupra serviciilor comunitare, de sănătate publică sau a serviciilor acordate în cadrul unităților sanitare.
- Să fie orientate spre asigurarea calității actului medical.
- Să fie orientate spre asigurarea creșterii performanței profesionale.
- Să asigure actualizarea permanentă a cunoștințelor.
- Să asigure noțiuni de management al serviciilor de sănătate, de management profesional.
- Să asigure aspecte legale și etice ale practicii medicale.
- Să contribuie la îmbunătățirea relației asistent medical – pacient.
- Să nu fie orientat spre aspecte comerciale.

- Să nu contravină principiilor practicii medicale profesionale.
- Să nu promoveze atitudini discriminatorii de orice natură.

Dintotdeauna au existat persoane devotate, al căror rol în cadrul sistemului social a fost acela de a asigura bolnavilor îngrijirile de sănătate necesare. Activitatea acestor persoane nu este doar o simplă meserie, ci o profesie, în sensul că, pe lângă cunoștințele și abilitățile necesare, această activitate presupune, în primul rând, chemare în a-i ajuta pe cei aflați în nevoie.

Sacră și curată îmi voi păstra arta și îmi voi conduce viața *Hippocrates*

Acest enunț face parte din Jurământul lui Hippocrates, părintele spiritual al medicilor din toate timpurile și de pretutindeni. Toate îngrijirile medicale trebuie să aibă ca punct de pornire promovarea binelui. Hippocrates, scria: „în boli să urmărim două fapte: **să fim de folos, ori să nu vătămăm.**” Nu trebuie să provocăm pacientului mai mult rău decât a suferit deja. Trebuie să ne gândim că devotamentul este uitarea de sine, iubirea aproapelui fără nici o recompensă decât aceea pe care o aduce binele cu el. Sănătatea este cea mai bună avuție a omului. Omul modern are dreptul la sănătate, ceea ce induce concluzia că orice îndeplinire a actului medical fără competență maximă, dar mai ales fără conștiință morală autentică, atrage după sine încălcarea acestui drept. Responsabilitate – răspundere, conștiința datoriei, funcția de responsabil. Responsabilitate – calitate cu care începe activitatea asistentului medical. Responsabilitatea, pe care o au asistentele medicale astăzi este, fără îndoială, mai mare decât în trecut. Pentru a-și putea duce la îndeplinire responsabilitățile, asistenții medicali trebuie să aibă libertatea și competența de a decide, în conformitate cu credințele și valorile profesiei alese. Mai mult decât în alte domenii, în medicină, responsabilitatea este, în primul rând, personală și apoi profesională (tehnică), morală, juridică (civilă, penală), socială, economică.

Responsabilitate față de învățatură

**Să transmit mai departe învățăturile acestei arte fiilor mei, fiilor maestrului meu și acelor discipoli care au jurat după obiceiul medicilor și nimănui altuia
*Hippocrates***

Om de încredere este acel care păstrează învățătura așa cum a primit-o și nu o va dilua cu alte învățături, nu-i va afecta calitatea.

Responsabilitate față de învățător

Să respect pe cel care m-a învățat această artă la fel ca pe propriii mei părinți, împart cu el cele ce-mi aparțin și să am grijă de el la nevoie, să-i consider pe descendenții lui ca frați și să-i învăț această artă, dacă ei o doresc, fără obligații și fără a fi plătit. Primul în lista responsabilităților și obligațiilor este învățătorul sau profesorul, chiar înaintea pacientului. Și, dacă cineva nu știe a păstra respect față de cel care l-a învățat, nu poate avea respect față de nimeni. Profesorul merită un respect ca și cel pe care trebuie să-l dăm părinților. Privind la realitate, vedem că puțini sunt cei care apreciază cu adevărat pe învățătorii care i-au învățat o artă, o profesie sau o meserie.

Responsabilitate față de limita cunoștințelor și colaborare

Nimeni nu poate pretinde că cunoaște totul. De aceea, nimeni nu poate să-și depășească limitele cunoștințelor și deprinderilor sale. Scopul echipei medicale este acela de a salva viața bolnavului și a-l proteja de orice risc. Relațiile interumane normale între membrii echipei medicale presupun, în același timp, și dezvoltarea unor

calități personale, individuale ale asistenților medicali, precum:

- capacitatea de autocunoaștere și autoevaluare bazată pe sinceritate;
- capacitatea de a-și analiza propriile sentimente, de a le recunoaște, a lua deciziile cele mai bune atunci când este furios, deprimat, fericit sau nefericit, sau chiar atunci când este dominat de un sistem de frustrare;
- capacitatea de a avea un comportament ce poate apărea ca un model pentru cei din jur; un simț etic foarte dezvoltat;
- capacitatea de apreciere a valorilor umane adevărate;
- capacitatea de ierarhizare a valorilor umane cu care vine în contact;
- responsabilitate – atât cea care decurge direct din propriile acțiuni, cât și cea care rezultă din împărțirea responsabilității cu ceilalți membri ai echipei.

Respectul în relația de colaborare este un sentiment, el exprimă o stare afectivă, o considerație, o judecată de valoare și este exteriorizat prin gesturi, atitudini și, nu în ultimul rând, prin cuvinte. Relația interpersonală nu trebuie și nu poate fi întemeiată decât pe o apreciere corectă, obiectivă a capacității fiecăruia. Să respecti un om nu înseamnă să renunți la exigență. Însuși faptul că-i ceri mult omului înseamnă că îl respecti, iar respectul te obligă prin el însuși să fii exigent. Personalul medical practică o profesiune prin excelență umanistă, în favoarea omenirii. Cel care știe a se dovedi omenos cu oamenii, arată în ce măsură iubește arta sa [1].

Responsabilitate față de pacient

Îngrijirea medicală este o artă. Deci, necesită un devotament exclusiv, pregătire temeinică, ca orice pictor sau sculptor. Ce e mai mult, să ai de a face cu pânza de pictură sau cu marmura fără a avea de a face cu organismul viu, templul duhului lui

**Dumnezeu
 Florence Nightingale**

Pentru ca pacientul tău să se simtă bine, trebuie să te prefaci, dar ca să te poți prefaca trebuie cu adevărat să-l iubești. Pentru toți cei ce lucrează în domeniul medical, există o obligație și o responsabilitate, în comparație cu alte profesii.

Cele 4 responsabilități esențiale ale asistentei medicale sunt:

- promovarea sănătății;
- prevenirea îmbolnăvirilor;
- recăpătarea sănătății;
- alinarea suferințelor.

Responsabilitatea primordială a asistentelor medicale constă în acordarea îngrijirilor persoanelor care au nevoie. Lucrătorul medical trebuie să câștige încrederea pacientului, să lupte cu abnegație, prin toate mijloacele. Puneți timpul de o parte, să-i ascultați, să-i iubiți și să le spuneți adevărul. Aflați problema pacientului.

Lucreția Titircă *Ghid de nursing*. Editura Viața Medicală Românească, 1996.

Responsabilitatea păstrării secretelor

Oamenii au diferite motive pentru care să solicite discreție din partea lucrătorului medical, prin urmare, nu vor să li se facă

cunoscută boala. Unii, din cauza că au dobândit aceste boli prin comportament imoral, iar alții sunt intimidați de boala lor sau un oricare alt motiv. În procesul diagnosticării și tratamentului, medicul poate ajunge să cunoască lucruri intime, foarte personale. De aceea, următoarea obligațiune pe care trebuia să și-o însușească un viitor medic era: orice voi vedea sau voi auzi în timpul unui tratament, voi păstra în secret, pentru că aici tăcerea este o datorie. Cine defaimă pe aproapele său este fără minte, dar omul cu pricepere, primește și tace.

**Acel ce răspunde fără să asculte, în consecință
 așteaptă rușinea, ruina, succesului
 Hippocrates**

S-a spus pe drept cuvânt că, în profesia medicală, îți trebuie vocație de preot. Credințele religioase ale unui pacient trebuie respectate. În exercitarea profesiei sale, asistenta medicală creează o ambianță, în cadrul căreia valorile, obiceiurile, religia și credința individului sunt respectate. Credința adevărată – crede incredibilul, vede invizibilul și poate imposibilul. Credința este ca o rădăcină de la care cresc: tulpina, florile, fructele faptelor bune.

Concluzii

Viața contemporană, schimbările sociale, dezvoltarea științei medicale impune de la sine noul și, ca o alternativă modernă a învățării constructiviste – educație centrată pe beneficiar, necesitatea dezvoltării inteligenței profesionale, educației medicale continue, educație orientată spre stimulat, angajat în căutare, comunicare. Pentru realizarea acestor idei sunt necesare:

1. Perfecționarea continuă a cadrelor medicale, astfel încât să fie capabile să ofere îngrijiri conform standardelor Europene tuturor pacienților, familiei și comunității.
2. Menținerea și dezvoltarea permanentă a performanțelor și aptitudinilor individuale, pentru a-și desfășura mai eficace activitatea profesională, pentru a contribui la creșterea nivelului de sănătate a populației, a promova și a adopta un stil sănătos de viață.

Bibliografie

1. Ghișescu T. Etica medicală. Morală în slujba bolnavilor. București: Idimpex-Speranța, 1992.
2. Grazling A. Viitorul valorilor morale. București: Ed. Științifică, 2000.
3. Daghe Viorel. Etică și deontologie medicală. București: Național, 2000.
4. Mereuță Ion, Popușoi E, Ețco C, ș.a. Reglementarea activității medicale în Republica Moldova. Chișinău, 1999.
5. Țirdea Teodor N, Ețco Constantin P, Nedelciuc Boris. Sănătatea publică și supraviețuirea individului. Problema supraviețuirii omenirii: aspecte socio-filosofice, economico-juridice, politico-informaționale și etico-medicale. Mat. conf. a III-a științ. internaț. 15-16 aprilie 1998. Redactor științific Țirdea Teodor N. Chișinău, 1998;111.
6. Titircă Lucreția. Ghid de nursing. Editura Viața Medicală Românească, 1996.
7. Asociația de Nursing din Republica Moldova. Cod de etică pentru asistenții medicali. Chișinău, 2002.
8. Ивановский А.Я. Профессиональная этика в медицине. (Философские очерки). Москва: Медицина, 1990.

